

Pere CALDERS: *Invasió subtil i altres contes*. Pròleg de Joan MELCION. Barcelona, Edicions 62, 1978. (Col·lecció «Antologia Catalana», núm. 93.) 128 ps.

El 1968 Pere Calders va publicar *Tots els contes*, una mena d'obra completa de la seva narrativa breu, i d'aleshores ençà, deixant de banda la reedició d'aquest volum el 1973, no havia publicat cap altre llibre. *Invasió subtil i altres contes* recull la producció dispersa d'aquests darrers anys, apareguda en publicacions periòdiques, juntament amb algun conte ja publicat a l'exili o d'altres que, per les raons que sigui, havien quedat al caaix de l'autor.

Aquest caràcter d'aplec fa que el llibre constitueixi una bona mostra dels temes i recursos típics de l'obra de Calders. Una bona part dels contes parteix d'una de les constants argumentals de la seva narrativa curta: el(s) personatge(s) enfrontat(s) a una transgressió de l'ordre lògic de la realitat. Aquesta transgressió a vegades consisteix en la introducció d'un element sobrenatural (*No s'admeten corones, Esport i ciutadania*) o que, si més no, pertany a una realitat allunyada (*El millor amic*), però d'altres es tracta, simplement, que els fenòmens amb què s'han d'enfrontar els personatges no segueixen les normes previsible, ja sigui a causa dels avanços de la ciència (*Un trauc a l'infinít*), ja sigui perquè algun dels personatges s'ha pres la llibertat de menar una conducta inesperada (*La batalla del 5 de maig*) o ha fet la seva interpretació particular de les dades que la realitat li forneix (*Vinc per donar fe*) o bé per cap raó explicable (*La rebel·lió de les coses*).

Sota d'aquesta constant argumental s'amaga la voluntat de l'autor de mostrar-nos la mesquinesa de l'home, incapaç d'admetre allò que desfaçi els seus esquemes apriorístics d'interpretació de la realitat i les normes de comportament que la societat marca d'una manera precisa. Efectivament, la majoria de personatges reaccionen rebutjant d'una manera o una altra la fissura que es produeix en el seu món i intenten de retornar a l'ordre «natural». Són éssers que en certa manera pateixen d'una corpenedora incapacitat per a la sorpresa, i el que destaca de la seva actitud davant els fets estranys i inversemblants és el refús, a vegades carregat de temences, de tot allò que els aparti dels partits presos, de la rutina i el camí marcat. L'ordre lògic i les normes de conducta a què l'home ha sotmès el món estan tan interioritzats en les seves consciències, que qualsevol transgressió els resulta inadmissible. La seva incapacitat per a sorprendre's pressuposa que aquest ordre no és l'únic possible, però la seva reacció de refús és prou indicativa del fet que per a ells és l'únic acceptable.

La por a abandonar la barraqueta de les seguretats només és vençuda quan no queda cap altre remei, com passa a *La rebel·lió de les coses*. En aquest conte el destarotament dels objectes de fabricació industrial porta a una mena de crisi de civilització, a partir de la qual els homes no tenen altra sortida que dedicar-se a folgar i reproduir-se: «Comptat i debatut, van descobrir que sense necessitat de tanta maquinària, allò també els divertia cosa de no dir.» De tota manera, però, la necessitat d'unes normes adaptades a la nova situació no desapareix («Considerant l'estat d'emergència, van deixar de banda la nosa de la moral, segurs que després, amb més calma, tindrien temps d'arreglar-se unes lleis que els empararien la conducta»).

Una visió escèptica de la condició humana amara *Invasió subtil...*, com passa amb la resta de l'obra de Calders. Ho trobem fins i tot en aquells contes que no segueixen l'estructura argumental abans remarcada, com *Zero a Malthus*, en què la ciència-ficció serveix per a mostrar-nos les possibilitats de programació que amenacen l'home en una societat futura i la seva conformitat davant d'elles, o bé *Refinaments d'ultramar*, en què la narració dels preparatius d'un requisit gastronòmic serveix per a posar de mani fest la crueltat que s'amaga sota unes determinades formes culturals.

Aquesta visió escèptica és compensada per la tendència a l'humor i a la ironia, característica dominant de la narrativa breu de Calders. Sovint l'humor neix de la caracterització caricaturesca dels personatges i del contrast entre el seu caràcter típic i les situacions atípiques amb què es veuen enfrontats. La majoria d'històries ens són contades per un narrador-personatge que intenta d'adoptar un punt de vista al màxim d'objectiu possible, que contrasta també amb la inversemblança de les situacions. Lligat a aquest punt de vista, trobem un tipus de llenguatge que fa de suport d'aquesta voluntat d'objectivització, però que és contrapuntat, tant en la narració com en els diàlegs, per expressions i jocs de paraules que si bé tenen en ells mateixos un cert deix irònic i humorístic, augmenten el seu efecte en contraposar-se al pretès desapassionament amb què el narrador intenta d'analitzar la realitat descrita. *Un trauc a l'infinít* és un conte paradigmàtic en aquest sentit: el narrador hi caracteritza el doctor Enric Comajustants com «un dels millors tocadors de peus a terra del país», adreçant-se a l'inventor en un diàleg li diu: «Tens el peu en un coll de molta consideració.» Gràcies al

domini d'aquests recursos del llenguatge i la capacitat de saber-hi jugar amb intel·ligència, Calders potencia al màxim tota la subtilitat i el refinament del seu humor.

Els *Contes breus* constitueixen, sens dubte, la major novetat del llibre que estem comentant; es tracta de 26 petites peces narratives, dotze de les quals havien estat publicades en el núm. 4 d'aquesta revista. En una bona part sura la mateixa visió del món i dels homes que trobàvem a la resta de contes; aquí, però, Calders, per la via de la síntesi, aconsegueix una intensificació de l'efecte humorístic, de tal manera que a vegades aquest constitueix l'única justificació i el conte breu esdevé una mena d'acudit (*A tornajournals*), d'altres, però, l'efecte humorístic queda molt matisat per la meditació que enclou el conte (*Passos comptats*, *Lligant caps*).

Invasió subtil... constitueix una interessant aportació a l'enriquiment d'aquest microcosmos que Calders ha anat construint,

d'una manera perfectament coherent, al llarg de la seva obra, sempre presidit per la voluntat de desemascarar les falses seguretats i els enganys a què l'home se sotmet. Com diu Joan Melcion al pròleg del llibre, Calders ha reclamat «la total llibertat per al somni» i la «possibilitat de realització de la fantasia»; en el fons, com es desprèn de la lectura de la seva obra, es tracta d'una reivindicació que va més enllà de l'estrictament literari. El somni i la fantasia no són instruments que l'autor reclami solament per a la creació del seu microcosmos de ficció, sinó també facultats necessàries per a l'home que viu en un món dominat per la pruija de l'ordre establert i la norma, els quals és incapaç de superar. En darrer terme, la lliçó de Calders és clara: només la potenciació d'aquestes facultats ens pot alliberar de l'aparència de buidor i de monotonia grisa de la vida quotidiana.

JOSEP M. BALAGUER

Miquel Àngel RIERA: *L'endemà de mai*. Barcelona, Edicions 62, 1978. (Col·lecció «El Balanci», núm. 12.) 231 ps.

Miquel Àngel Riera ha estat guardonat recentment amb el «Premio de la Crítica» de narrativa catalana, per la seva darrera novel·la, *L'endemà de mai*. Riera, poeta (*Poemes a Naí*, 1965; *Biografia*, 1974 i *Paràbola i clam de la cosa humana*, 1974), ha conreat també, amb èxit, la narrativa, terreny en el qual ha produït *Fuita i martiri de Sant Andreu Milà* (1973) i *Morir quan cal* (1974). És important de destacar aquesta primera dedicació a la poesia perquè el pas a la narrativa ha suposat per a ell un esforç important de domini de l'escriptura, de la sintaxi, que en algun moment es fa evident en els períodes extraordinàriament complexos, en l'estructura narrativa i en una recerca lingüística constant que el mena, gairebé, a «un excessiu virtuosisme dialectal», com va dir Joan Oliver en el pròleg de *Biografia*, tot i que, en el cas de Miquel Àngel Riera, fóra més adequat de parlar de riquesa dialectal.

En aquesta ocasió reincideix parcialment en temes i personatges pertanyents a les seves novel·les anteriors (per exemple, les al·lusions a Andreu Milà per part de la muller del personatge principal), també en el temps reflectit (el període de la guerra civil), o bé per la distància que hi ha entre els personatges i els dos blocs que formen la comunitat on viuen. Ens trobem també amb l'estudi/anàlisi d'una forta personalitat, però, en el fons, un tipus marginal, l'amo en Cosme, i mitjançant una progressió moral con-

dicionada per l'estranya mort («acusadora») del propi fill i de la del marit d'una amant. En un paisatge físic i social absolutament aterridor i desamparat, erm i eixut, en plena guerra civil, a Mallorca, i basculant entre els qui tenen el poder («Jefatura») i els resistents, «l'amo en Cosme» arriba al més profund nihilisme: «seria just cosa de dies. Al fons de tot, hi restava una esperança que consistia a confiar en la vellesa que, entrant-li ja de pertot, acabaria buidant-lo definitivament de records, alliberant-lo per sempre. No sabia quan, però havia d'ocórrer.»

Hi ha un substrat de denúncia en tots els materials que, lentament, són presentats al lector: vida sexual i no sexual, paternitat, guerra civil, bombardejaments, afusellaments (una de les escenes més cruels de la novel·la), assassinats («L'home que tenia fama de llegir fins tard»). La denúncia ja era present en el seu darrer llibre de poesia i, ara, aquí és un element aglutinador de les històries que explica l'evolució d'en Cosme.

L'endemà de mai resulta una bona mostra de la narrativa de les Illes, tant pel que té d'excés (o millor riquesa) dialectal, com per l'exemple que significa quant a l'ordenació dels materials i assaig d'estudi psicològic. De lectura no gens fàcil, significa la confirmació d'una de les promeses de la literatura illenca dels inicis de la dècada actual.

ENRIC BOU